

T A R İ H VESİKALARI

Sayı: 12

Nisan 1943

Cilt: II

MUSTAFA REŞİD PAŞA'NIN PARİS VE LONDRA SEFARETLERİ ESNASINDAKİ SİYASİ YAZILARI

[c. II. sayı: 8, sayfa: 219 dan devam]

XXV.

Atebe-i bülend-mertebe-i veliyy-ün-niamîlerine ma'rûz-i çâker-i kemîneleridir ki [1]

Geçende takdîm-i hak-i pâ-y-i veliyy-ün-niamîleri kılınan arıza-i kemterânemde beyan ve iş'ar olunduğu veçhile Saltanat-ı Seniyye hakkında Mehmed Ali tarafından vâki olan isnâdat ve şikâyâtan berâet-i zimmeti ve ba'zı iktiza eden keyfiyeti mutazammın kaleme alınan müzekkire-i mufassala Rusya devleti Elçisi cenaplarına dahi mahremâne irâe olunarak Umur-ı Ecnebiye Ministrosu cânibine gönderilmiş olmağla bir sureti manzur-ı meâlî-mevfûr-ı âlileri buyurulmak için işbu arıza-i çâkerâneme leffen takdim kılınmış olub diğer sureti dahi Atufetlü Namık Paşa Hazretleri bendelerine hemen gönderilmek üzere olduğu ve Fransa Umur-ı Cârîyesi (امور جاریه سی) Nazırı Mareşal Jerarın [2] istifası vukuuna mebni Nezâret-i mezkûrenin dahi şimdilik rû'yet ve idaresi hususu bu def'a Umur-ı Ecnebiye Ministrosu (أمیرال درنی) ye [3] ihale kılınmış olmağla malûm-ı âlileri buyurulmak için iş'are mübaderet kılındığı ve ba'zı iş'arı muktazi şeyler var ise de bu kerre yetiştirilmemiş olduğundan bimennihi taâlâ bundan sonraca tahrir ve beyan kılınacağı ve bundan akdem Beç şehrinde takdim-i hak-ı pay-i veliyy-ün-niamîleri kılınan ma'rûzat-ı ubeydânemin cevabını mutazammın emirname-i sâmi-i hazret-i sadaret-penahî [4] tarih-i arıza-i kemterânemden dört gün evvel vasıl olarak emirname-i sâmiye melfuf olan tercüme-i malûme meali dahi rehîn-i iz'ân-ı übeydânem olmağla inşâ'-Allâhu taâla icab ve iktizalarının icrasına çalışılacağı beyanı ile tâkdîm-i arıza-i kemterâneme ibtidar kılındığı bimennihi taâlâ muhât-ı ilm-i âlileri buyruldukda her halde emr ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir.

28 C. 50 (28 cümaziyelâhir 1250 = 1.XI.1834)

Mustafa Reşid

[1] Başvekâlet Arşivi, sandık 153, karton 2, evrak 55 melfuflarından halledilmiş şifreli tahrirattır. Başka bir kâğıt üzerinde ayrıca halli de mevcut olup bunun baş tarafında "Amedci Bey kulları tarafından muahharen vürud eden tahriratın hallidir," ibaresi, altında ise "Zikrolunan tercüme mukaddema Kostantine Beyi Ahmed Bey tarafından Cezayir maddesine dair arabiyy-ül-ibare tevarüd eden arızanın tercümesi olmağla lieclil-izah iş'are ibtidar kılındı," haşiyesi yazılıdır. Raşid Bey'in bu tahriratı, tarih sırası bakımından IV numaralı vesikayı tâkibetmesi icabettiği halde XXIV numara ile göstermeğe mecbur olduğumuz tahrirattan sonra geldiği göz önünde tutulmalıdır.

[2] Maréchal Gérard.

[3] Amiral de Ringy.

[4] Sadrazam Mehmed Emin Rauf Paşa.

XXVI

Taraf-ı Devlet-i Aliyyeden Fransa devleti nezdine Maslâhatgüzar ta'yin buyurulan Hâcagân-ı Divan-ı Hümayundan Saadetlü Rûhuddin [1] Efendi'ye talimat şeklinde i'tası icab eden müzekkiredir: [2]

Efendi-i mumaileyh Paris'e geledüdenberü resmî ve gayr-i resmî mecalis-i mükâlemat ve süfra ile vâki olan mücavebât ve muhaberâtda bulunmuş olduğundan taraf-ı Devlet-i Aliyyeden hasb-el-vakti vel-hâl tutulan politika usulüne ve herbir meclisin icap ve revişine göre nasıl lisan kullanıldığına tahsil-i vukuf etmiş olmağla bundan böyle dahi muktaza-yı dirayeti üzere yine öylece icrasına sa'y ü himmet olunmak lâzımgelüb şöyle ki

İbtidâen - Rusya devleti Saltanat-ı Seniyyenin dost ve müttefiki olduğundan el-hâletü hâzihi beyn-ed-devleteyn câri olan muamelât-ı cemîlenin ârıza-i halelden vikayesi vâcibat-ı umûrdan olmak hasebiyle Fransızlar her ne kadar bu babda ta'cizâtdan hâli olmazlar ise de zinhâr ve zinhâr Rusya devleti aleyhine aslâ söz söylenmiyerek ve şu kadar ki Fransızları teşdid edecek derecede sahâbet sureti dahi gösterilmiyerek gayet dür-endişâne cevablar irad ile nihayet lâkırdıyı uzatdıkları halde Saltanat-ı Seniyye Mısır maslâhatında ibtidâ eski dostlariyle işine suret vermeğe teşebbüs bnyurmuş iken muvafakat olunmamasıyla ol vaktin hükmünce bu madde böylece zuhûra gelmiştir Bu cihetle bu hususdan dolayı Devlet-i Aliyyeye tâ'riz olunmak icab etmeyüb belki eski dostluk levâzımını icra ile telâfi-i mâ-fâta gayret olunmak iktiza eder, yollu kelâmlar ile bahse nihayet verilmek.

Sâniyen - Mısır Valisinin lâkırdısı açıldıkça anın nasıl küfran-ı niam ve ef'al-i kabîha ve ahlâk-ı rezîle ile ne suretde ma'yûb ve müttehem olduğunu ve zîr-i pençe-i gaddârânesinde bulunan bîçare ahali ve fukarânın ne vechile perişan ve giryan oldukları mû-be-mû Efendi-i mumaileyhin malûmu olan halâtdan olmağla ona göre ifadât-ı lâzimeye ibtidar olunmak.

Sâlisen - Cezayir maddesine dair Umur-ı Ecnebiye Nazırı ile

[1] Ahmed Vefik Paşa'nın babası.

[2] Başvekâlet Arşivi, sandık 153, karton 3, evrak 2 melfuflarındandır. Bu evrak ile birlikte bulunan Tezkire-i Sâmiyede "Amedci Bey bendelerinin Paris'den hîn-i avdetinde ba'zı derdest olan masaliha ait talimat şeklinde Maslâhatgüzar Rûhuddin Efendi kullarına göndermiş olduğu varakanın bir kıt'a suretini takdim etmiş olmağla..., ibaresi vardır. Müverrih Lûtfi Efendi (Tarih, İstanbul 1307 H., c. V., s. 7) bu talimatı "Ba'zı evrak arasında,, gördüğünü söyledikten sonra gayet muhtasar olarak beş altı satırda hulâsa etmektedir.

iki meclisde [1] olan mükâlemin tafsilâtı ve husus-ı mezkûrun te'hirine dair Fransa devletinin iltiması keyfiyeti Efendi-i mumaileyhin malûmu olarak eğerçi bazı meclislerde Cezair maslâhatına dair söz açılır ise Devlet-i Aliyyenin bu babda derkâr olan hukuk-ı sarfhasına dair kelimât-ı iknaiye îrâd olunur ise de bu hususa dair bir irade-i cedîde zuhûr etmedikçe resmen iddia iktiza etmeyüb fakat (شانبرده) [2] tâbir olunan kamarada şayed bundan böyle Cezayir'in masarifi sohbetleri açılıb da böyle faidesiz mahalle bu kadar akçalar sarf etmek abes oluyor gibi mübahaseler meydana çıkacak olur ve gazetelere dahi buna dair kelâmlar birbirini müeyyid olarak yazılır ve Fransa milletinde dahi Cezayirden nefret suretleri ihsas olunur ise ol halde taraf-ı Devlet-i Aliyyeden hiç ses çıkarılmamak nâ-münasib olacağına ve Cezayir maslâhatının asıl merkez-i husulü dahi Londra olacağına binâen tez elden Devletlü Beylikci Efendi Hazretleriyle [3] muhabere olunarak anların gösterecekleri tarîk ve usul üzere harekete mübaderet kılınmak.

Râbian-Efend-i mumaileyhin malûmu olduğu üzere tecdîd-i tarife ve zamm-ı gümrük hususunun tesviyesine Fransa devleti tarafından hüsn-i isti'dâd gösterilerek maslâhat fakat İngilterelünün muvafakatına kalmış ve iktiza-yı keyfiyet mumaileyh Beylikci Efendi Hazretleriyle bil-etraf söylenmiş olmağla bundan böyle Efendi-i mumaileyh Hazretleri tarafından vâki olacak iş'arata göre bu hususa dair söz söylemek lâzımgeldiği halde Umûr-ı Ecnebiye Nazırı sabık Amiral de Rigny'nin verdiği cevab-ı muvafık alınarak bu maddenin hüsn-i tesviyesine sa'y-i cemil gösterilmek.

Hâmisen-Gazete hulâsacısı (موسيو اواس) ın [4] şehriyye-i muayyenesi kemâ-fis-sâbık itâ olunarak Zat-ı Şevket-simat-i Hazret-i Şehinşahinin nizâmât-ı askeriyeye ve her tarafda (سويلاسيون) [5] usul-i mergubesinin icrâsına ne vechile himmet-i bülend-rütbet-i mülûkâneleri sezâvar bulunmakda olduğu mersûm ma'rifetiyle aralık aralık re'sen ve bimennihi taâlâ bundan sonra kendüye Dersaadetden Takvîm-i Vekayi' nüshalarının Fransızcaları gönderildikçe andan hikâyeten Fransa gazetelerine

[1] Bu meclislerden maksat, Reşid Bey'in Cezayir için Fransa Hariciye Nazırıyle yaptığı iki mülâkat olup bunlardan birincisinin tafsilâtı 19 şaban 1250 tarihli tahriratta verilmektedir. (Bak. Tarih Vesikaları, c. II, sayı 7, Mustafa Reşid Paşa'nın Paris ve Londra sefaretleri esnasındaki siyasî yazıları, vesika No. XVIII). İkinci mülâkatı nakleden tahrirat henüz bulunamamıştır.

[2] Chambre des députés = Mebuslar Meclisi.

[3] Londra Sefiri bulunan Beylikçi Nuri Efendi.

[4] Kim olduğu anlaşılamadı.

[5] Civilisation.

yazdırub bu sırada Mısır Valisinin taaddiyat-ı vâkıa-i redfesi i'lân ve işâa etdirilmekten hâli olunmamak.

Sâdisen-Efendi-i mumaileyhin re's-i mes'ele-i me'muriyeti her bir hususda mumaileyh Beylikci Efendi Hazretlerine müracaat ve bu maddelelere dair ve sair Londra'dan vâki olacak iş'arat muktezâsiyle harekete i'tinâ ve mübâderet etmek kaziyesi olduğundan aled-devam merâsim-i muhâberenin icrasiyle farazâ bu meslâhatlardan hâric olarak İngilterede bir şey'e teşebbüs olunub da Fransa ve İngiltere devletlerinin ittifakı ve ekser usullerinin ittîrâdı cihetiyle ol maddenin Fransada dahi îrâd ve iddiâsı lâzımgeleceği mumaileyh Beylikci Efendi Hazretleri canibinden iş'ar olunacak ise icrâ-yı muktezâsına bakılmak.

Sâbian-İngiltere donanmasının Malta cezâresicden yine (اورن) Oran tarafından avdeti şâyiası sahîh olub da Fransalu (اطراداً للباب) donanma irsâline teşebbüs olunacak olur ise ol halde dahi mumaileyh Beylikci Efendi Hazretleriyle muhâbere olunarak anlar tarafından İngiltere donanmasının iadesi hususunda ne vechile îrâd-ı makal olunmuş ise burada dahi öylece lisan kullanılmak suretleri münasib gibi hatıra geldiğinden liecl-il-ihtar iş'are ibtidâr kılındı. (1834)

XXVII

Atebe-i bülend mertebe-i veliyy-ün-niamîlerine maruz-ı çâker-i kemfneleridir ki [1]

Mukaddemece hak-i pâ-yi veliyy-ün-niamîlerine beyan ve iş'ar kılındığı vechile Erdel üzerinden azîmete karar verilmiş olduğundan bimennihi taâlâ Bükreş'den hareket ile hasb-el-âde (سبين) [2] karantinesinde altı yedi gün ikamet olunduktan sonra mümkün mertebe sür'at ile azîmet olunarak işbu cümaziyelûlânın yirmi üçüncü çarşamba günü Beç'e [3] vusûl-i çâkeranem müyesser olub eğerçi Avusturya İmparatoru cenabları [4] ve (برنج مترنيك) [5] (بلينج) [6] tarafına gitmişler ise de Ferik-i Hassa-i

[1] Başvekâlet Arşivi, sandık 153, evrak 75 melfuflarındandır. Yalnız hamış kısmı şifreli olup üzerinde halli yazılıdır. Reşid Bey 1250 senesi sonunda (1835 yılı başlarında) «Mezunen ve muvakkaten» İstanbul'a gelmiş ve üç ay kadar kaldıktan sonra kendisine «rütbe-i saniyenin sınıf-ı evveline mahsus nişan verilerek (Lâtîfî Efendi, Tarih, İstanbul 1302, c. V, s. 6 ve 14) Büyük Elçi sıfatıyla Paris'e gönderilmiştir. XXVII numara ile neşrettığımız bu vesika, Reşid Bey'in ikinci defa Paris'te bulunduğu zaman gönderdiği tahriratlardan ele geçenlerin-tarih sırası bakımından-birincisidir.

[2] Sibin. Almanların Hermanstadt, Macarların Magy-Szeben dedikleri şehir.

[3] Viyana.

[4] Ferdinand I.

[5] Prince de Metternich.

[6] Pillnitz olsa gerektir.

Hazret-i Şahane Devletlü Ahmed Fethi Paşa Hazretleri [1] burada bulunmuş oldularından ba'zı istitlâ' eyledikleri ahval müzâkeresi ve bir de inhiraf-ı mizac-ı çâkerânemden dolayı ba'zı mertebe tedavi ve muâlece icrası zımında üç beş gün ikamet ve ba'dehu müşârünileyh hazretleriyle bir günde hareket olunmak üzere müzakere olunmuş olmağla bitevfikihi taâlâ hemen savb-i memuriyete azîmet olunmak üzere idüğü ve Bükreş'den hîn-i hareket-i ubeydanemde Eflak Voyvodası bendeleri [2] hediye-bahâ olarak çakerlerine beş yüz aded Macar altunu ve kâtib efendiler bendelerine birer altun saat ve tercüman kullarına bir altun kutu göndermiş olduğundan her nekadar kabul olunmayacağı beyan olunmuş ise de kemal-i ilhah ve ibramlarına mebni zarûrî tevkif olunub şu kadar ki taraf-ı bendegânemden dahi sâye-i şevket-vâye-i Hazret-i şâhânedede voyvoda-i mumaileyhden rabitalu davranılarak ba'zı hîzmetde bulunan boyaran [3] ve asker zabitanına ve mihmandarlara ve voyvoda-i mumaileyhin dairesine ve sâir iktiza edenlere şal ve saat ve kumaş ve çubuk takımı gibi hediyeler ve akçalar verilerek her vechile şân-ı şevket-nişân-ı cenab-ı hilâfet-penahînin icrâsına i'tinâ kılınmış ve Boğdan voyvodası kullarının [4] Beç şehrine vusûl-i bendegânemden sonraca bir kıt'a mektubu vürüd etmekle ol dahi manzur-ı âlileri buyurulmak için takdim olunmuş olduğu beyaniyle arîza-i (عبودیتقر)-i [5] kemterânem terkîmine ibtidar kılındığı inşâ'-Allâhu taâlâ muhat-ı ilm-i âli-i veliyy-ün-niamîleri buyuruldukda her halde savb-i çakerî mahasin-i enzar-ı mekârim - âsar-ı bende-perverîleriyle meşmul ve mübahî buyurulması babında emr ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir.

27 Ca. 51 (27 cümaziyelâ 1251=20. IX. 1835)

Mustafa Reşid

Bükreş'den e hâk-i pay-i âlilerine beyân olunduğu vechile Fransa kralının geçenki varta-i hevlnâkdan halâs kaziyesinden [6] dolayı Paris'de bulunan süferanın devletleri tarafından me'muren kıral-ı müşârün-ileyhe ifay-ı resm-i tebrik etmiş oldukları istimâ' olunub bu def'a dahi

[1] Bilâhara Tophane Müşîri olan meşhur Fethi Paşa.

[2] O sırada Eflak voyvodalığında Alexandre Ghica bulunmaktaydı.

[3] Boyarlar.

[4] Q sırada Buğdan voyvodalığında Michel Stourta bulunmaktaydı.

[5] Ubûdiyet-farîza olmak icabederken eksik yazıldığı anlaşılmaktadır.

[6] Paris'te 28 temmuz 1835 günü bir askerî merasim esnasında kıral Louis-Philippe ile oğullarına karşı Joseph Fieschi adındaki Korsika'lının bir ev penceresinden, hususî tertibat alarak ateş etmek suretiyle yaptığı ve kıralla oğulları kurtulmakla beraber epeyce insanın öldüğü veya yaralandığı suikasta işaret edilmektedir.

Beç şehrine vusûl-i kemterânemde burada bulunan Fransa Maslâhatgüzarı esna-yı sohbetde sizin dahi ifa-yı resm-i tebrike me'muriyetiniz var mıdır? demesiyle taraf-ı çâkerânemden dahi kazıye-i mezkûre Dersaadetden hareketim esnasında henüz işitilmemiş olduğundan bu misillü me'muriyetim yoğise de sonradan zuhûr etmesini me'mûl ederim, yollu cevap verilmiş ve bimennihi taâlâ Paris'e vusul-i bendegânemde keenne çâkerlerine taraf-ı valâlarından irâde ve iş'ar buyurulmuş suretinde tutularak sair sefaretin tebrikleri ne vechile olmuş ise öylece icrası tasmin kılınmış olmağla Dersaadet'de olan Fransa Elçisine dahi çâkerlerini tasdik suretinde söz îrâd buyurulması menut-ı irade-i aliyeleri idüğü inşâ'-Allâhu taâlâ muhat-ı ilm-i âlileri buvuruldukda emr ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir.

27 Ca. 51 (27 cümaziyelûlâ 1251 = 20 Eylül 1835)

Mustafa Reşid

XXVIII.

Hâk-i pay-i sâmîlerine maruz-ı çâker-i kemîneleridir ki [1]

Malûm-i âlileri buyurulduğu üzere Mısır Valisi mukaddemelerde Avrupayı Devlet-i Aliyye me'murlarından hâlf bularak tervic-i meram-ı habaset-encâmı zımnında ba'zı avam-pesendane nümâyişler ile efrad-ı ahalinîn zihinlerini celbetmiş olduğundan ekser gazeteler kendüsine tarafdarlık edüb ezcümle (قوریر فرانسه) [2] ta'bir olunur mu'teber gazete bütün bütün Devlet-i Aliyyeye muhalif ve Mısır Valisinin usulüne muvafık şeyler tahrir edegeldiğine binâen paris'e mukaddemki azîmet-i çâkerânemden berü şu (قوریر) gazetecisiyle bil-münâsebe bir kerre mü-lâkat olunub da ba'zı ahvâl-i lâzimenin lisân-ı münasib ile beyan olunması cay-gîr-i zamîr-i kemterânem idi. Vaktâ ki bu def'a Paris'e vurûd-ı ubeydânemde sâir muteber ve gayr-i muteber gazeteler me'muriyet-i kemterânemden dolayı Saltanat-ı Seniyyenin şimdiki usul-i mehasin-şumulünü ve her bir şeyde olan hüsn-i niyetlerini tatlı tatlı yazmışlar iken (قوریر) gazetesi cümlesini nakz u cerh suretinde ba'zı hezeyân neşretmiş olduğundan bu keyfiyet kulunuza ziyâdesiyle te'sir ederek Baris'de kesb-i ülfet olunan âdemlerden birine esnay-ı sohbetde teessür-i çâkerânem keyfiyeti açıldıkda (قوریر) gazetehânesi on on beş âdemden mürekküb olarak bunlar külle yevmin celb ve istirak etdikleri havâdisleri beyinlerinde müzâkere etdikden sonra tab' u neş-

[1] Başvekâlet Arşivi, sandık 153, evrak 29 melfuflarından şifre.

[2] Courier Français.

retmek âdetleri olduğu ve içlerinde pek muteber ve ehl-i insâf bir âdem ile kendüsünün ülfeti olub ol âdem bir gece sonra hânesine davetli bulunduğundan çâkerleri dahi leyle-i mezkûrede hânesine gitdiğim halde keenne tesadüf olunmuş gibi olarak kesb-i ülfet olunacağını ifâde etmekle ihtârı vechile gidilüb esna-yı müsâhabâtda sevk-i kelâm iktizasınca hakkımızda pek aşuru müfteriyata tasaddi olunuyor, hukuk-ı insaniyeye nasıl yakışur bilmem, yollu izhâr-ı teessür olundukda gazeteci-i mersum söze âgaz ile, yazdığımız şeylerde bizim kabahatimiz olmayub her yerden birbirini müeyyid olarak dürlü havadisât gelmekte ve bunları tekzibe dair bir taraftan tahkikat ve ifâdât vukubulmamakta olmasıyla başka mütalâalara düşülerek ba'zı şeyler yazılmakta ise de gerek mesmûâtımızda ve gerek mütalâamızda daima şübheden vâreste olmadığımız cihetle bir devlet i fahîme ve bir millet-i cesîme üzerine bîhûde birtakım ser ü bünü yok kelimât neşriyle vebâle mazhar olmamak için hakikat-i hale tahsil-i vukuf etmecliği biz de isteriz, deyü Avrupalunun teşvîş-i ezhânına sebep olan ba'zı keyfiyatı sual etmesiyle hiçbir tarafa dokunmayacak suretde ecvibe-i lâzimesi verilerek Zat-ı Şevket simat-ı Hazret-i Şehenşahnin müceddidiiyyet-i seniyye i şahaneleri iktizasınca tezyîd-i kuvvet ve imâr-ı memleket hususlarına ne suretle hîmnet-i bülen-rütbet-i mülûkâneleri masrûf buyurulmakta olduğu ve Mehmed Ali hakkında düşdükleri mütalâât pek vâhî şey olarak anın şu halden ilerü varması muhalâtdan idüğü keyfiyatı delâil-i kaviyye ile serd ü ityân olundukda cümlesini kabul ile, biz hakikat-i hal böyle olduğunu bilmez idik, diyerek mukaddemlerde yazdıkları şeylerden dolayı i'tizâr ve isti'fâ suretinde sözler yâd ve bundan böyle kendüsi rüfekasının dahi tashih-i i'tikadlarıyla Devlet-i Aliyye usulüne muzir kelâm neşrolunmamasına gayret edeceğini îrâd edüb hattâ nihayet-i miclisde, ecvibe-i iknâiyye ile beni ol derece celbetdiniz ki eğer bir devlet olsaydım haylice işinize yarar idim, demesiyle taraf-ı çâkerîden dahi, sizin gibi kuvve-i kalemiyyesi olan âdem bir devlet tebeasının tashih-i akaidlerine muktedir olacağına mebni bir devleti celbetmiş hükmündeyim, yollu lâtife ile sohbeta hitâm verilmiş ye bu meclisin semeresi olarak birçok gündenberi (فوریر) gazetesinde Devlet-i Aliyye aleyhine bir söz yazılmamış olub her ne ise Fransa halkının usul ve itikadlarına göre bu makule işe yarayacak âdemlerin bir akça bile sarf olunmıyarak ikna' ve celbi mücerred kuvve-i tâli-i ferhunde-metâli'-i Hazret-i hilâfet-penahî âsâr-ı celîlesinden olmağla müterettib-i zimmet-i ubudiyetimiz olan devâm-ı ömr ü şevket-i şâhane daavât-ı hayriyyesi tekrâr kılındığı ve inşâ'-Allâhu taâlâ mehâsin-i teveccühat-ı kudsiiyye-i cenab-i mülûkâne ile bu makule âdemler bit-tedric celb ile umûmen gazetelerin

lisanları düzeldikce bütün milletin ezhânı celbolunmuş demek olacağından inşâ'-Allâhu taâla andan sonra her bir hususda teshilât zuhûru el-tâf-ı ilâhiyyeden me'mûl idüğü beyaniyle te'kid-i zâbita-i rikkiyyet ma'razında arıza-i bendegânem terkîm ve takdîmine mübâderet kılındığı bimmennihi taâlâ malûm-ı âlileri buyuruldukda her halde savb-i çâkerî âsâr-ı teveccühât-ı behiyyeleriyle meşmûl ü mübâhi buyurulması bâbında emr ü ferman Hazret-i men leh-ülemrindir.

14 receb 51 (=5. XI. 1835)

Mustafa Reşid

XXIX

Paris Sefiri Amedci Bey bendeleri tarafından vürûd eden tahriratın hallidir. Fi 17 Za. 51 (17 zilkade 1251 = 5 mart 1836). [1]

Berr-i Şam maddesine dair Zat-ı Hazret-i kethudâyî [2] ile müşte-reken Atufetlü Beylikci Efendi bendeleriyle çâkerlerine olarak ihsan buyurulan emirnâme-i veliyy-ün-niamîleri ve müzekkire-i malûmenin sureti bu def'a Efendi-i mumaileyh bendeleri tarafından canib-i ubeydaneme gönderilmiş olduğundan derhal hall ile mütalâa olunmakda olub eğerçi Londra'dan bundan mukaddem avdet ile el-haletü hazihi Paris'de bulunmuş isem de civâriyet münasebetiyle merâsim-i muhâberenin icrası âsân olmaktan naşi yine birlikte bulunulması gibi olacağına ve Efendi-i mumaileyh bendeleri dahi tahrirat-ı varidesinde mütalâat-ı ubeydânemi istifsar etmiş idüğüne ve bu husûs şu vakitte cemf'-i umûrda müreccah olarak bunun için kemâ-yenbağî çalışılmak farıza i zimmet bulunduğuna mebni berü tarafdan Efendi-i mumaileyh Hazretleri bendeleriyle muhâbere ve berü canibden buraca lâzımgelecek usule teşebbüs birle keyfiyetin peyâ-pey hâk-ı pay-i âlilerine beyân ve iş'âr kılınacağı ve bu tarafda olan Cezayirli Hamdan Efendi dâilerinin [3] Cezayir istilâsından sonra Mısır'a gitmiş bulunan karındaşı tarafından Mısır Valisinin ahval-i hâliyesine dair vürud eden mektubun hulâsa-i meâli olarak Efendi-i mumaileyh dâileri tarafından savb-ı ubeydâneme yazılan müzekkire manzur-ı meâli-mevfûr-ı veliyy-ün-niamîleri buyurulmak için takdim kılındığı Mısır Valisinin bu tarafa olan âdemleri gitmiş olduklarından müdirleri

[1] Başvekâlet Arşivi, sandık 153, karton 1, evrak 2 halledilmiş şifre olup aslı bulunamadı.

[2] Pertev Efendi (Mülkiye Nazırı Pertev Paşa).

[3] Hamdan Efendi aslen İspartalı olup Cezayir'de yerleşen ve Gezayir defterdarlığında bulunan Osman Hocanın oğlu, Bursa Valisi Ali Rıza Paşa'nın babasıdır. Cezayir'in Fransızlar tarafından işgali sıralarında Hamdan Efendi'nin faaliyetini ve Reşid Paşa ile münasebetini hazırlamakta olduğumuz bir etütte izaha çalışacağız.

olan Emin nâm hâinin dahi keenne Mısır'a gitmezden evvel bir kerre de Londra'yı görmek arzusuyla İngiltere cânibine gitdiği ba'zı taraflardan istimâ' olunduğu ve mükaddemce taraf-ı eşref-i mün'imânelerine beyân olunduğu üzere Fransa ministroları istifa etmiş olduklarından beyinle-
rinde bazı tebeddülât vâki olarak Umûr-ı Dahiliye Nazırı bulunan (موسيو تير) [1] Başvekâlet inzimâmiyle Umûr-u Ecnebiye Nezaretine nakletmiş ve ta'yinin ikinci günü saye-i şevket-vaye-i Hazret-i Şehenşahîde sefarethane-
neye bil-vürûd devleteyn beyninde derkâr olan mihr ü meveddeti bir kat dahi te'kid etmek niyetinde olduğuna dair ba'zı kelimât irâde eylemiş
olmağla taraf-ı çâkerîden dahi izhâr-ı memnuniyet suretinde ecvibe-i lâzime
ityân kılınmış olduğu ve malûm-ı veliyy-ün-niamîleri buyrulduğu üzere
Fransa ile Amerika Memâlik-i Müctemia devleti beyninde tekevvin eden
nizân ıslâhına İngiltere tarafından arz-ı tavassut olunarak Fransa câni-
binden bil-kabûl Amerikalunun dahi suret-i kabulde oldukları bu günler-
de mütevâter olmuş ise de her ne sebebe mebni ise yine İngiltere ve
Fransa donanmalarının tedarükât-ı külliyesi rivayet olunmakta idiği
beyânıyla arıza-i kemterânem terkîmine ibtidâr kılındığı.

(1836)

XXX

Atebe-i bülend-mertebe-i veliyy-ün-niamîlerine ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki [2]

Muhtezâ-yı irâde-i seniyye-i Hazret-i Şehenşahî üzere Berr-i Şam maddesiy için kemâ-yenbağî çalışmak farızadan olarak eğerçi mezkez-i politika Londra demek ise de bu bâbda dahi bir taraftan lâzımgelen usûle teşebbüs lâzimededen olduğuna dair bu husus için Atûfetlü Beylikci Efendi Hazretleri bendeleriyle muhaberat-ı muhtaziyenin icrâsına i'tinâ olunmakta olduğu misillü ba'zı Fransa vükelâsına ma'raz-ı hasbihalde olarak işte Mısır Vâlisinin ahval-i sâbika ve lâhikası şu vechile bu vechile olub ve şimdiki halde başka taraflara meyl ile cereyân eden muâmelât-ı hilekârânesi dahi şu dereceye varub bu şeyler böyle iken Devlet-i Aliyyeye göre zirdestânının asâyiş ve istirahatlerini ve dostlarının matlûbu vechile kuvve-i harbiye-i muktaziyesini ikmal mümkün midir ve Mehmed Ali Paşa'nın bu halleri mücerred metbû-ı şer'î ve hakikîsi olan vefâ-ni'met-i âlem Efendimize ve bil-cümle millet-i islâmîyeye ihanet değil midir? yollu mukaddemat ve anların mazbut olan

[1] Monsieur Thiers.

[2] Başvekâlet Arşivi, sandık 153, karton 1, evrak 3 melfuflarından üzeri hallolunmuş şifredir.

mizacları iktizâsınca zihinlerine te'sir edecek ibârât ile pek çok sözler söylenmekte ve âsâyiş-i âmmenin husulü ve ba'zı politikacı Avrupalunun zihinlerini tahdiş etmekde olan muhâtarâtın külliyyen indifâi ancak Mehmed Ali'nin hey'et-i sâbıkasına ircâi emrine tevakkuf edeceği delâil-i müzlîme ile îrâd olunmakta olarak eğerçi cümlesi teslim ve i'tirâf suretinde iseler de Rusyalunun müdahale-i melhûzası cihetiyle maslâhatın neticesinden tevehhüm eyledikleri ecvibe-i vâkıılarından müstefâd olup her ne ise inşâ'-Allâhu taâlâ bir kerre İngilterelünün muvafakat-ı cüz'iyyesi hâsıl olsa bunların dahi bit-tabî' yola yatacakları bedîhiyyatdan olduğuna ve bu def'a istimâ' olduğuna göre Haleb'de İngiltere Konsolosu hakkında ba'zı muamelât-ı tahkîriye vâki olmuş olduğundan sahîh ise elbette İngilterelünün Mehmed Ali hakkında gayz u infiâlleri teşeddüd edeceği âşikâr olmak hasebiyle hazır şu fırsat dahi fevt olunmamak lâzımgeleceğine binâen bu def'a dahi bu keyfiyeti mutazammın Efendi-i mumaileyh Hazretleri bendeleri tarafına tahrîrât-ı çâkerî gönderilmiş idüğü ve sâye-i şevket-vaye-i Hazret-i Şahanede geçende icrâ olunan ziyafetlerden başka bu kerre dahi ba'zı mer'iy-ül-hâtir âdemlerden ve mu'teber ve meşhûr gazetecilerden olmak üzere bir ziyâfet-i mükemmele tertib olunub bu vesile ile (قورر) gazetesinin başkalemciyle daha ziyade ülfete germiyet ve sonra dahi yerleşilerek Mısır Valisinin ahvâline dâir ba'zı şeyler tefhîm olunmuş olduğundan Devlet-i Aliyye menâfiine dâir Mısır Valisinin ahval-i mekkârânesine mütedâir aralık aralık ba'zı ibâreler yazmakda olarak hattâ bugün çıkan (قورر) gazetesinde Mısır Valisine dokunacak ba'zı şeyler yazılmış olmağla mücerred manzûr-ı âlileri buyurulmak için takdîm kılındığı ve bu (قورر) gazetesi ötedenberü Mısır Valisinin meclûbu iken bir akça sarf olunmaksızın Devlet-i Aliyye tarafına celbolunması mücerred kuvve-i tali-i şevket-metâli-i Hazret-i Hilâfet-penahî iktizasından olduğu ve bu def'a Dersaadet'e (قورر) ihrâç olunacağı Umûr-ı Ecnebiye Nazırı tarafından ihbâr olunmuş olmağla hemen acâleten işbu ârîza-i kemterânem terkîm ve tisyâr kılındığı inşâ'-Allâhu taâlâ muhat-i ilm-i âlileri buyruldukda her halde emr ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir.

26 Za. 51 (26 zilkade 1251 = 14. III. 1836)

Mustafa Reşid

]Arkası var]